Hans Christian Davidsens tale ved Historisk Dag

Taler
Hans Christian Davidsen
Forfatter og kulturredaktør på Flensborg Avis

Dato
25. oktober 2026

Sted
Folkehjem i Aabenraa

Overskriften på min tale her ved »Historisk dag 2026« på Folkehjem er:

»Historie hitter - sådan får vi læserne til at klikke på fortiden«.

Jeg er kulturredaktør på Flensborg Avis og dermed heldig at arbejde på en avis, der – i sagens natur – tager det historiske stof alvorligt.

Inden for de seneste år har antallet af klik og engelske ord som »reach« dog fået mere og mere betydning, og i overgangen fra den trykte avis som det gamle, kendte medium til sloganet »digital først« var jeg som kulturredaktør spændt på, hvilke stoftyper og stofområder der ville hitte - altså opnå gode tal i den live-tabel, vi har hængende på en skærm i det, der i gamle dage hed redaktionssekretariatet, men som i dag har fået det smarte ord »newsroom«.

På skærmen kan vi nøjagtigt se, hvilke artikler der interesserer læserne, og ikke mindst hvilke artikler der overhovedet ikke gør.

Det viste sig ret hurtigt, at genren anmeldelser ikke har den helt store interesse, medmindre det er kendte personer, der har skrevet bogen, eller der er noget sprængstof, som er meget letforståeligt.

Til gengæld gjorde jeg – eller vi – den erfaring, at store artikler med et historisk indhold faktisk har en pænt stor interesse hos vores digitale læsere.

Jeg vil gerne nævne nogle eksempler

1. Viggo Lausten

Flensborg Avis' lokalredaktør i Tønder, Viggo Lausten, blev i april 1940 arresteret på krav fra den tyske besættelsesmagt og anklaget for spionage. Kort efter blev han fundet død i Kastellet i København. Officielt var der tale om selvmord, men sagen har siden været omgærdet af tvivl. Historikere og samtidige har peget på både svage beviser, en mulig falsk dødsattest og Gestapos rolle. Den tidligere minister Frode Sørensen mener ligefrem, at Lausten blev myrdet. Det argumenterede Frode Sørensen for i Sønderjyske Årbøger i 2008.

2. Karl Budach

Den dansksindede sydslesviger Karl Budach blev som 19-årig indkaldt til den tyske værnemagt og deltog blandt andet i besættelsen af Danmark og krigen mod Sovjetunionen. På Krim blev han vidne til nazisternes massedrab på jøder. I 1945 kom han i sovjetisk krigsfangenskab, hvor sult, sygdom og tvangsarbejde reducerede ham fra 96 til 44 kilo. Først i februar 1948 vendte han hjem til Flensborg efter næsten ti år med krig, flugt og fangenskab.

3. Harald Duggen

Harald Duggen (1929-1997) fortæller i sine erindringer om den systematiske chikane, som danske mindretalsbørn blev udsat for under nazismen. På skolevejen blev de slået og ydmyget, mens myndighederne så gennem fingre med overgrebene. Som 15-årig blev Duggen desuden sendt til Volkssturm-træning på Skærsbjerg (Scheersberg) i Angel i Sydslesvig, hvor danske drenge blev mishandlet. Han mindes også lokale antinazister, der hjalp jøder over grænsen til Danmark.

4. Familiechok på museum

Detlef Lütje Gerdsen troede, at han kendte sin afdøde svigermor Anna-Liese Steinbachs fortid. Men på Frøslevlejrens Museum opdagede familien hende på et foto sammen med SS-folk. Historikeren Dennis Larsen fandt siden frem til, at hun i 1944-45 arbejdede på kontoret i Frøslevlejren og var gift med en sanitærofficer dér. Efter krigen blev hun interneret i Faarhuslejren, men aldrig dømt. Fundet har kastet nyt lys over en fortiet familiehistorie.

5. Pigen fra Kamtrup

Karen Poulsen fra Kamtrup blev under Første Verdenskrig kendt som »Pigen fra Kamtrup«. Som tjenestepige på Årupgård ved den tidligere dansk-tyske grænse ved Kongeåen lærte hun de tyske grænsevagters rutiner at kende og opbyggede et flugtnetværk. I løbet af to år hjalp hun 400 unge mænd med at desertere fra tysk krigestjeneste i Første Verdenskrig og flygte til Danmark. Mere end 100 år senere hædres hendes indsats med en mindesten ved Sønder Hygum tæt på den linje, der fra 1864 til 1920 var grænsen mellem henholdsvis Preussen/Tyskland og Danmark.

6. Formidlingscentrum i politigården i Flensborg

Fire eksperter kræver, at Flensborg genovervejer placeringen af et kommende formidlingscenter om nazismen. Deutsches Haus i Flensborg har ingen væsentlig forbindelse til emnet, mener de. I stedet peger de på den nuværende politigård, der var Gestapos regionale hovedkvarter og scene for centrale begivenheder ved krigens afslutning i maj 1945, da den sidste nazistiske regering havde hovedsæde i Flensborg. Den autentiske bygning kan ifølge eksperterne blive et europæisk erindringssted, der også fortæller om nazismens ofre og åbner

mulighed for europæisk støtte.

Kendetegnende for de første fem eksempler er, at der er en personlig indgang til historien.

Læserne vil meget gerne læse om noget mere generelt og overordnet, især når der er en konkret menneskeskæbne, de kan identificere sig med.

Og alle de fem førstnævnte eksempler gemmer på historier, som omfatter mange flere end blot det enkelte menneske.

Det sidste eksempel, med politigården i Flensborg, er et eksempel på en principiel diskussion om, hvor og hvordan et stykke erindringskultur skal udmøntes. Den havde og har fortsat stor interesse og ikke blot i Flensborg.

Det er også gennem mit arbejde som kulturredaktør, at jeg gennem flere år har beskæftiget mig med historiske emner, som jeg har udgivet bøger om. De to udgivelser, der har vakt størst opmærksomhed, er:

»Nolde – maleren, der trådte ved siden af«

og

»Nazisternes sidste tilflugt« om ofre og gerningsmænd i Flensborg i april og maj 1945.

Flensborg Avis' læserskare er desværre så begrænset, at selv nok så grundig en formidling af emner, der udfordrer udbredte – men fejlagtige – antagelser, kun i begrænset omfang kan flytte noget.

Det samme gælder, når man skriver om historiske begivenheder, som kun de færreste kender til. De gængse misforståelser får lov at bestå, og en forholdsvis ukendt historie bliver ikke nødvendigvis mindre ukendt, blot fordi den bringes i Flensborg Avis.

Oplaget er ganske enkelt for lille til, at avisen alene kan nå den brede offentlighed og for alvor rykke ved etablerede opfattelser eller bringe ukendte historier frem i lyset.

Det var nogle af mine hovedmotiver til at ofre ferier og fridage på det store arbejde, det er at skrive og udgive en bog.

For rundt om på de danske folkebiblioteker stod der frem til 2021 fortsat faglitteratur, der kunne fortælle:

• at det var højst usandsynligt, at Emil Nolde skulle have været nazist

• at han fik maleforbud af nationalsocialisterne – og at han derfor malede de såkaldte »umalede billeder«, altså akvareller, der ikke ligesom oliemalerierne kunne lugtes af den forbipasserende politibetjent

• at Noldes værker kom med på den nazistiske propagandaudstilling Entartete Kunst i 1937, som jo var en spot- og håneudstilling. Men litteraturen på bibliotekernes hylder undlod at fortælle den anden og afgørende del af historien: Nemlig at Nolde i foråret 1938 så at sige blev »rehabiliteret«, og at

alle hans værker blev trukket ud af vandreudstillingen.

Disse og en lang række andre misforståelser og myter ville jeg gerne bidrage til at få udryddet. Og de er den dag i dag ikke helt udryddet. Mange i Danmark går stadig rundt med en forkert skolelærdom.

»Nazisternes sidste tilflugt« handler om Flensborg som endestation på flugtruten, der har fået navnet »Rattenlinie Nord«.

Cirka 6000 nazister – højtstående og laverestående, SS'ere, lejrkommandanter fra kz- og udryddelseslejrene østpå, Gestapo-folk, dele af værnemagtens øverste ledelse og 300 embedsmænd tilknyttet den sidste nazistiske rigsregering – søgte til Flensborg.

Professor Gerhard Paul fra Flensborg vurderer, at mellem 2000 og 3000 af disse på en eller anden måde blev sluset ind i højere stillinger i efterkrigstidens vesttyske samfund.

Hvem var nogle af disse? Ja, det var blandt andre Hitlers efterfølger som rigspræsident og øverstbefalende for værnemagten, Karl Dönitz, hærchef Alfred Jodl, rustningsminister Albert Speer, Auschwitz-kommandanten Rudolf Höß, SS-chef Heinrich Himmler og nazilægen Werner Heyde, der gik under dæknavnet Dr. Fritz Sawade og havde 100.000 menneskeliv på samvittigheden – listen er lang.

Unge desertører, der flygtede fra tjenesten i krigens allersidste dage, hvor de drog den fatale konklusion, at krigen var slut, blev henrettet i og ved Flensborg – de sidste den 10. og den 11. maj 1945. Krigen var slut. Slutkapitulationen trådte i kraft den 8.-9. maj 1945.

Over 2000 udsultede og syge kz-fanger strandede i byen – de stod mast sammen i godsvogne ved havnen og på kulpramme på Flensborg Fjord. Når de døde om bord på prammene, blev de kylet over bord og begravet i strandsandet efter at være drevet i land.

Jeg gik i den vildfarelse, at historien var forholdsvis kendt i Danmark. Og ja – det var en vildfarelse. Når jeg læste de fleste historiske standardværker på tysk, dansk eller engelsk, var de sidste Flensborg-dage fra den 2. maj til den 23. maj

1945 kun nævnt i bisætninger.

Hvis jeg til slut skal sige lidt om den fortælleteknik, jeg gør et ydmygt forsøg på at bruge, så er det gerne spændingsfortællingens eller krimiens virkemidler. I hvert fald så snart jeg ser mit snit til det.

Det synes jeg har været helt oplagt i forbindelse med de myter og forkerte fortællinger, der i både god og mindre god tro er blevet udbredt om Emil Nolde. Flere af dem, der inden for kunstverdenen og det politiske liv havde noget at skulle have sagt i efterkrigstidens Forbundsrepublik, var medvirkende til at udbrede en usand historie om Emil Noldes gøren og laden i årene 1933 til 1945.

Hvordan lykkedes det at få en såkaldt Persilschein til en kunstner, der ikke var et offer, men som stod på gerningsmændenes side? Og hvordan blev eftertidens årelange opklaringsarbejde gennemført – med Nolde-museet som en alt andet end villig medhjælper?

Disse spørgsmål kan besvares med spændingsromanens fortællegreb.

Det samme gælder den til tider dramatiske jagt, der foregik på nogle af topnazisterne i Flensborgområdet – et oplagt eksempel er den måde, Auschwitz-forbryderen Rudolf Höß blev fanget på lige syd for den dansk-tyske grænse. Virkeligheden overgår fantasien.

Tak for opmærksomheden.

Kilde
Manuskript modtaget fra taler og udgivet af Danske Taler med tilladelse fra taler

Kildetype
Digitalt manuskript

URl
https://www.dansketaler.dk/tale/hans-christian-davidsens-tale-ved-historisk-dag